

MEĐUNARODNI IZVJEŠTAJ O STANJU VJERSKIH SLOBODA U HRVATSKOJ ZA 2017. GODINU

SAŽETAK

Ustavom se daje sloboda mišljenja i izražavanja vjere i zabranjuje poticanje vjerske mržnje. Sve vjerske zajednice imaju istu vjersku zaštitu i mogu slobodno i izražavati vjeru, propovijedati, imati u vlasništvu imovinu i uvoziti vjersku literaturu. Vlada ima pisane ugovore s Rimokatoličkom crkvom koji omogućuju državnu financijsku potporu te porezne i druge povlastice; ostale registrirane vjerske zajednice koje imaju ugovore s državom dobivaju jednake povlastice. Registrirane vjerske zajednice bez takvih ugovora i neregistrirane vjerske zajednice dobivaju manje povlastica. Ured pučke pravobraniteljice je objavio da su neke zdravstvene ustanove odbile operirati Jehovine svjedoke koji su iz vjerskih razloga odbili primiti transfuzije krvi. Pučka pravobraniteljica preporučila je dvojici nadležnih ministara postupanje u cilju osiguranja da Jehovini svjedoci dobiju odgovarajuću zdravstvenu skrb. Vlada nije riješila neriješene predmete povrata oduzete imovine sa Srpskom pravoslavnom crkvom (SPC). Viši državni dužnosnici bili su prisutni na godišnjoj komemoraciji za žrtve koncentracijskog logora u Jasenovcu iz Drugog svjetskog rata, koju su židovski i srpski (uglavnom pravoslavni) vođe bojkotirali u znak prosvjeda zbog postavljanja ploče u blizini nekadašnjeg koncentracijskog logora na kojoj se nalazi fašističko ustaški pozdrav, kao i zbog činjenice da država nije učinila ništa za njezino uklanjanje. Državni dužnosnici kasnije su osudili pozdrav i premjestili ploču. Vlada je osnovala vijeće za donošenje preporuka o upotrebi simbola i slogana totalitarnih režima upotrebljivanih tijekom Drugog svjetskog rata i nakon njega.

Vođe židovskih zajednica i dalje su izražavali zabrinutost zbog poricanja holokausta, distanciranja i umanjivanja njegove važnosti, kao i upotrebe nekih od ustaških simbola i slogana. Neki židovski vođe su izjavili da je bilo incidenata značajnog povijesnog revizionizma i umanjivanja uloge države u holokaustu te izrazili nezadovoljstvo načinom na koji je država reagirala na slučajeve antisemitizma, poput postavljanja kontroverzne ploče u Jasenovcu. Židovske, srpske i druge zajednice organizirale su posebne komemoracije za žrtve jasenovačkog logora smrti nakon bojkotiranja državne službene svečanosti. U veljači je jedna neparlamentarna politička stranka organizirala demonstracije u kojima su sudionici marša nosili ustaške simbole, a u kolovozu je jedan pjevač predvodio proustaške napjeve tijekom koncerta. Patrijarh srpski, poglavar Srpske pravoslavne crkve, pozvao je vladu i katoličko svećenstvo na odgovor na zločine protiv Srba u Hrvatskoj i na rješavanje problema koji je opisao kao oskvrnjivanje crkvene imovine Srpske pravoslavne crkve u zemlji.

Veleposlanstvo SAD-a i dalje je poticalo vladu na povrat imovine oduzete tijekom i nakon Drugog svjetskog rata, posebno od židovske zajednice tijekom holokausta i zagovaralo izmjene postojećeg zakonodavstva kojima bi se omogućio povrat i naknada štete s izmijenjenim rokom za nove zahtjeve. Veleposlanstvo je sponzoriralo posjet četiri nastavnika SAD-u u okviru programa razmjene u cilju edukacije o holokaustu.

Odjeljak 1. Vjerska demografija

Vlada SAD-a procjenjuje ukupan broj stanovnika na 4,3 milijuna (procjena iz srpnja 2017.). Prema popisu stanovništva iz 2011. godine, 86,3 posto stanovnika su katolici, 4,4 posto pripadnici srpske pravoslavne crkve, a 1,5 posto muslimani. Oko 4 posto stanovništva se izjasnilo kao nereligiozni ili ateisti. Među ostalim vjerskim zajednicama su Židovi, protestanti i drugi kršćani. Prema Koordinaciji židovskih zajednica u Hrvatskoj, Židova je između 2.000 i 2.500.

Vjerska pripadnost usko je vezana uz etničko podrijetlo. Etnički Srbi su uglavnom članovi Srpske pravoslavne crkve i žive prvenstveno u gradovima i područjima koja graniče sa Srbijom, Crnom Gorom i Bosnom i Hercegovinom. Većina članova ostalih manjinskih vjerskih skupina žive u urbanim područjima.

Odjeljak II. Stanje poštivanja vjerskih sloboda od strane vlade

Pravni okvir

Ustavom se jamče jednaka prava neovisno o vjeri, kao i sloboda mišljenja i vjerskog izražavanja. Zabranjuje se poticanje vjerske mržnje. Prema ustavu, vjerske zajednice su jednake pred zakonom i odvojene od države; slobodne su javno obavljati vjerske obrede, osnivati škole i dobrotvorne ustanove te upravljati njima pod zaštitom i uz pomoć države.

Katolička crkva dobiva državnu financijsku potporu i druge povlastice utvrđene u četiri konkordata između vlade i Svete Stolice. Tim se ugovorima dopušta financiranje plaća i mirovina određenih vjerskih dužnosnika u vezi s vjerskim obrazovanjem kroz mirovinske i zdravstvene fondove pod upravljanjem države. Tim se ugovorima utvrđuje i državno financiranje vjerskog obrazovanja u javnim školama. Zakonom su utvrđena ista prava i povlastice kakve ima Katolička crkva i u konkordatima s drugim vjerskim zajednicama koje su zaključile ugovore s državom.

Zakonom se definira pravni položaj vjerskih zajednica i određuje ispunjavanje uvjeta za državno financiranje i porezne povlastice; registrirane vjerske zajednice izuzete su od poreza pri kupnji nekretnina, poreza na dobit/dobit od imovine i poreza na darovanja. Prema propisima, vjerska zajednica koja je ranije djelovala kao pravna osoba prije donošenja važećeg zakona mora za registraciju samo predati svoj naziv, mjesto sjedišta, informacije o službi osobe ovlaštene za njezino zastupanje te žig i pečat koji upotrebljava. Za registraciju u vidu vjerske zajednice, vjerska skupina bez prethodnog statusa pravne osobe mora imati najmanje 500 članova i biti registrirana kao udruga najmanje pet godina. Za registraciju u vidu organizacije, skupina predaje Ministarstvu uprave popis članova i dokumentaciju u kojoj se navode djelatnosti skupine i statut te opisuje njezina misija. Neregistrirane vjerske skupine mogu slobodno djelovati, ali bez poreznih i drugih povlastica. Ugovorom s državom kojim se registriranoj vjerskoj zajednici omogućuju uvjeti za daljnje financiranje i povlastice, definira se uloga i djelatnosti zajednice i omogućuje suradnja s vladom u područjima zajedničkog interesa, poput obrazovanja, zdravstva i kulture.

Država priznaje brakove sklopljene u obredu provedenom od strane registriranih vjerskih zajednica koje imaju zaključene ugovore s državom, čime se uklanja potreba za sklapanjem braka u građanskom obredu. Za brakove sklopljene u obredu provedenom od strane vjerskih zajednica koje nemaju zaključene ugovore s državom ili neregistriranih vjerskih skupina potrebna je registracija u građanskom obliku. Registrirane vjerske zajednice koje nemaju ugovore s državom i neregistrirane vjerske skupine ne mogu provoditi vjersko obrazovanje u školama i nemaju pristup državnim sredstvima za potporu vjerskim aktivnostima, uključujući humanitarni rad, savjetovanje, troškove izgradnje i plaće svećenstva; međutim, mogu izražavati vjeru, propovijedati, imati u vlasništvu imovinu i uvoziti vjersku literaturu. Isključivo registrirane vjerske zajednice, bez obzira imaju li ugovore s državom ili ne, mogu pružati duhovno savjetovanje u zatvorima, bolnicama i vojsci.

Postoje 54 registrirane vjerske zajednice, uključujući Katoličku crkvu, Srpsku pravoslavnu crkvu, Bugarsku pravoslavnu crkvu, Kršćansku adventističku crkvu, Kristovu crkvu, Crkvu Božju, Hrvatsku starokatoličku crkvu, Evangelističku crkvu, Makedonsku pravoslavnu crkvu, Pentekostnu crkvu, Reformiranu kršćansku crkvu, Savez baptističkih crkava, Reformni pokret adventista sedmog dana, Crkvu Isusa Krista svetaca posljednjih dana (mormoni), Savez Kristovih pentekostnih crkava, Koordinaciju židovskih općina u Hrvatskoj (krovna organizacija devet odvojenih židovskih općina), Židovsku općinu Virovitica, Bet Israel (židovska zajednica) i Islamsku zajednicu u

Hrvatskoj. Uz Katoličku crkvu, još 19 vjerskih zajednica imaju sklopljene ugovore s državom.

Javne škole moraju ponuditi vjeronauk, iako učenici mogu odlučiti ne pohađati ga bez navođenja konkretnih razloga. Katolički katekizam je najčešće korišten vjerski tekst. I druge vjerske zajednice koje imaju ugovore s državom mogu ponuditi vjeronauk u školama ako imaju sedam ili više učenika te vjere. Vjerske zajednice koje ispunjavaju uvjete osiguravaju učitelje, a država isplaćuje njihove plaće. Privatne vjerske škole mogu dobiti državnu pomoć.

Zakonom nije dopušteno državljanima čija je imovina konfiscirana u razdoblju holokausta traženje naknade štete ili povrata, jer je razdoblje od 1941. do 1945. isključeno iz potraživanja naknade štete. Zakonom također nije dopušteno osobama koje nisu državljani RH predaja novih zahtjeva u vezi s oduzetom imovinom, budući da je zakonski rok za te zahtjeve istekao 2003. godine i nije obnovljen.

Pučka pravobraniteljica je kao povjerenica Sabora odgovorna za promicanje i zaštitu ljudskih prava i sloboda, uključujući i vjerske slobode. Pučka pravobraniteljica preispituje pritužbe građana vezane uz rad državnih tijela, lokalne i regionalne samouprave te pravnih osoba s javnim ovlastima. Pučka pravobraniteljica može dati preporuke državnim tijelima u vezi s ljudskim pravima i prakticiranju ljudskih sloboda, ali nema ovlaštenje sama osigurati usvajanje tih preporuka.

Država je potpisnica Međunarodnog pakta o ljudskim i političkim pravima.

Vladina praksa

Pučka pravobraniteljica objavila je stalne prepreke s kojima se suočavaju Jehovini svjedoci u pogledu svog prava na zdravstvenu zaštitu u skladu sa svojim vjerskim uvjerenjima. Prema njezinim riječima, u 2016. godini, odnosno zadnjoj godini za koju su dostupne brojke, bila su 22 slučaja u kojima je 14 državnih zdravstvenih ustanova odbilo operirati Jehovine svjedoke koji su odbili transfuzije krvi zbog svojih vjerskih uvjerenja. Zajednica Jehovinih svjedoka objavila je da je morala upotrijebiti vlastita financijska sredstva za slanje bolesnika u druge bolnice na postupke, uključujući i bolnice u inozemstvu. U izvještaju pučke pravobraniteljice za 2016. godinu daju se preporuke Ministarstvu zdravstva i Ministarstvu rada za poboljšanje bolničkih postupaka i politike u cilju pružanja odgovarajuće zdravstvene skrbi bolesnicima u skladu s njihovim vjerskim uvjerenjima.

Predstavnici Srpske pravoslavne crkve su objavili da vlada tijekom godine nije riješila nijedan od neriješenih predmeta povrata imovine, uključujući i zahtjeve za povrat zemljišta u Osječko-Baranjskoj županiji te imovine u Vukovaru, Vinkovcima i Osječko-Poljskoj eparhiji.

Dana 17. kolovoza Ministarstvo vanjskih i europskih poslova objavilo je izjavu u kojoj se navodi da vlada sudjeluje u dijalogu s predstavnicima manjina i da je predana promicanju tolerancije, solidarnosti i suradnje između manjina i vjerskih skupina.

Prema podacima Ureda Komisije za odnose s vjerskim zajednicama, Katolička crkva dobila je tijekom godine 299,5 milijuna kuna (48,1 milijuna američkih dolara) državnih financijskih sredstava za plaće, mirovine i druge svrhe, u usporedbi s 285,7 milijuna kuna (45,9 milijuna američkih dolara) u 2016. godini. Vlada je osigurala financiranje i drugim vjerskim zajednicama koje imaju ugovore s državom, dio kojeg se temeljio na njihovoj veličini, uz sredstva za potporu vjerskom obrazovanju u javnim školama (sve uz mogućnost odabira), kao i upravljanje privatnim vjerskim školama. Vlada je tim skupinama osigurala 20,6 milijuna kuna (3,31 milijun američkih dolara), odnosno isti iznos kao i prethodne godine.

Dana 23. travnja premijer Andrej Plenković i drugi ministri u vladi prisustvovali su godišnjoj službenoj komemoraciji za žrtve jasenovačkog logora smrti iz Drugog svjetskog rata. Već drugu godinu zaredom židovski i srpski (uglavnom pravoslavni) vođe su najavili da neće sudjelovati u službenoj svečanosti, nego će održati zasebne komemoracije. Naveli su nezadovoljstvo izostankom vladinog odgovora na stavljanje ploče od strane skupine branitelja u studenom 2016. s pozdravom „Za dom spremni“ (ZDS) iz ustaškog razdoblja u blizini logora. Nakon bojkota, premijer Plenković je izrazio žaljenje zbog postavljanja ploče i rekao da je trajni zadatak vlade razvijati tolerantno i demokratsko društvo. U rujnu su i predsjednica Kolinda Grabar-Kitarović i premijer Plenković osudili pozdrav na ploči i država ju je premjestila na braniteljsko groblje u obližnjem gradu Novskoj; vlada se nije odredila u pogledu zakonitosti upotrebe kontroverznog ustaškog pozdrava.

U ožujku je premijer Plenković najavio osnivanje posebnog vijeća, Vijeća za suočavanje s posljedicama vladavine nedemokratskih režima. Prema premijeru, vijeće bi vladi trebalo dati pravne i institucijske preporuke o upotrebi simbola totalitarnih režima tijekom Drugog svjetskog rata i nakon njega, uključujući ZDS, koje bi se iste primijenile za donošenje konačnog zakonodavstva o tom pitanju. Vlada je uputila vijeće, koje se sastoji

od pravnih stručnjaka, akademika i povjesničara, da svoje preporuke donese do ožujka 2018.

U siječnju je premijer Plenković prisustvovao tradicionalnom domjenku povodom pravoslavnog Božića, u organizaciji Srpskog narodnog vijeća (SNV) u Zagrebu. Izjavio je da je politika vlade politika stabilnosti, tolerancije, dijaloga, rješavanja neriješenih pitanja i dobrih odnosa sa svim manjinama u državi. Prilikom posjeta memorijalnom centru za žrtve holokausta Yad Vashen u siječnju obvezao se na borbu protiv „svih oblika mržnje, rasizma i poricanja holokausta“ i rekao da će država nastaviti promicati „vrijednosti međusobnog uvažavanja, razumijevanja i tolerancije“.

Dana 24. kolovoza predsjednica Grabar-Kitarović uručila je državno odlikovanje „Red Ante Starčevića“ vođi Islamske zajednice u Hrvatskoj, muftiji Azizu efendiji Hasanoviću. Hasanoviću je priznat njegov doprinos u izgradnji suvremene države i promicanju vjerskih sloboda, tolerancije i ljudskih prava, kao i za njegov angažman u međuvjerskoj i međukulturalnoj suradnji. Tijekom svečanosti predsjednica je navela da su građani muslimanske vjeroispovijesti ravnopravno uključeni u sve sfere društvenog života. Predsjednica je naglasila uspješan međuvjerski dijalog između kršćanske većine i muslimanske manjine, pohvalivši ulogu Islamske zajednice u Hrvatskoj.

Članovi Islamske zajednice objavili su da surađuju s vladom u pružanju vjerske i kulturalne obuke vojnicima prije njihova raspoređivanja u muslimanske zemlje, posebno Afganistan. Hrvatski muftija Aziz Hasanović pratio je predsjednicu Grabar-Kitarović na državnim posjetima državama s većinskim muslimanskim stanovništvom.

Ured Predsjednice i dalje je imao posebnog savjetnika za pitanja holokausta.

Država je članica Međunarodnog saveza za sjećanje na holokaust.

Odjeljak III. Stanje poštivanja vjerskih sloboda u društvu

Po riječima nekih vođa židovske zajednice, bilo je incidenata značajnog povijesnog revizionizma i umanjivanja ili poricanja uloge države u holokaustu. Izrazili su nezadovoljstvo načinom na koji je država odgovarala na slučajeve antisemitizma, poput postavljanja kontroverzne ploče u Jasenovcu i upotrebe nekih ustaških simbola i slogana.

Židovska je zajednica organizirala vlastitu komemoraciju za žrtve jasenovačkog logora smrti nakon bojkotiranja državne svečanosti. Srpske i druge organizacije, poput Udruge antifašističkih boraca i antifašista Hrvatske također su održale zasebne komemoracije.

U veljači je neparlamentarna Autohtona Hrvatska stranka prava (A-HSP), u medijskim izvještajima i akademskim analizama uglavnom opisivana kao krajnja desnica, uprizorila marš u Zagrebu tijekom kojeg su članovi stranke mahali zastavama s neslužbenim državnim grbom koji se povezuje s fašističkim ustaškim pokretom. Povorka od oko 30 sudionika mahala je i zastavom stranke A-HSP ukrašenom ustaškim pozdravom ZDS. Po riječima premijera Plenkovića, te su mjere imale za cilj „poticanje straha i netolerancije u društvu“. Policija je tijekom skupa uhitila vođu A-HSP-a, Dražena Keleminca zbog remećenja javnog reda i mira.

U kolovozu je pjevač Marko Perković „Thompson“ predvodio proustaške napjeve tijekom koncerta u Slunju za obilježavanje Dana pobjede i domovinske zahvalnosti. Policija je protiv njega podnijela prekršajnu prijavu zbog kršenja javnog mira i reda.

Dana 23. siječnja, tijekom intervjua za dnevne novine „Jutarnji list“, Patrijarh srpski Irinej, poglavar Srpske pravoslavne crkve, pozvao je državne dužnosnike i katoličko svećenstvo na odgovor na kontinuirane zločine protiv srpskog stanovništva u Hrvatskoj i na rješavanje problema oskvrnuća vjerskih objekata Srpske pravoslavne crkve prijavljenih ranijih godina. Također je objavio da je prilikom posjeta jasenovačkom logoru 2016. godine primijetio proustaške grafiti na zidovima spomen područja.

Predstavnici Srpske pravoslavne crkve prijavili su tijekom godine nadležnim tijelima oko 10 provala u vjerske objekte u Kninu i Drnišu.

Država i dalje ima Centar za certificiranje halal kvalitete. Centar je izdao certifikate halal kvalitete tvrtkama koje proizvode halal proizvode za domaću potrošnju i izvoz, kao i za obrazovne, znanstvene, istraživačke i marketinške usluge vezane uz halal proizvode. Od otvaranja 2010. godine, centar je izdao certifikate za 66 proizvođača hrane, 18 hotela, sedam putničkih agencija, tvrtku za dostavu hrane (*catering*) i jednu javnu školu.

U srpnju je Ustavni sud presudio da se uključivanjem izraza „Tako mi Bog pomogao“ u prisegu koju daje novoizabrani predsjednik države ne krši sekularnost države i da je prisega u skladu s ustavom. Sud je utvrdio da je davanje prisege „u biti samo ceremonijalni čin“ i da izraz „Tako mi Bog pomogao“ nije „vezan ni za kakvo vjersko stajalište“ te ne „predstavlja teističko i vjersko uvjerenje“ niti se njime „uspostavlja ikakva posebna vjerska obveza za predsjednika“. Tri pojedinca posebno su već propitivala ustavnost uključivanja tog izraza u prisegu u zahtjevima predanima 2009., 2013. i 2014. godine. Dva suca imala su odvojeno mišljenje, smatrajući da se tim izrazom krše načela jednakosti vjerskih zajednica i odvojenosti vjere od države.

Odjeljak IV. Politika i angažman Vlade SAD-a

Veleposlanica SAD-a i osoblje veleposlanstva redovito su razgovarali o pitanjima vjerskih sloboda, uključujući i izražavanje zabrinutosti u vezi sa statusom vjerskih manjina i postupanjem s njima, s predstavnicima Ministarstva vanjskih poslova i Ministarstva pravosuđa, Uredom Glavnog državnog odvjetnika, pučkom pravobraniteljicom i drugim dužnosnicima. U ožujku i rujnu su se veleposlanica, osoblje veleposlanstva i posebni izaslanik SAD-a za pitanja holokausta sastali s Ministrom pravosuđa Draženom Bošnjakovićem, bivšim Ministrom pravosuđa Antom Šprljom, Ministricom kulture Ninom Obuljen Koržinek, dužnosnicima ministarstva vanjskih poslova i ureda premijera te članovima Hrvatskog Sabora. Poticali su ih na usvajanje izmjena postojećeg zakonodavstva u cilju osiguranja povrata privatne i javne odnosno vjerske imovine oduzete tijekom Drugog svjetskog rata i nakon njega, uključivanjem odredaba kojima bi se nedvosmisleno dopustilo podnošenje zahtjeva strancima i ponovno otvorio rok za potencijalne nove zahtjeve. Angažman veleposlanstva bio je usredotočen i na povrat židovske javne imovine poput kulturnih centara, sinagoga i grobalja, kao i privatne imovine te izrada procesa podnošenja zahtjeva za žrtve.

Veleposlanstvo je razgovaralo o pitanjima vjerskih sloboda, uključujući i izražavanje zabrinutosti u vezi sa slobodom izražavanja i nastojanjima na borbi protiv diskriminacije, s nevladinom udrugom Udruga za vjersku slobodu i drugim organizacijama civilnog društva, poput Kuće ljudskih prava, Documente i Freedom House, kao i predstavnicima katoličkih, srpskih pravoslavnih, protestantskih, židovskih, muslimanskih i drugih vjerskih skupina.

U suradnji s Ministarstvom znanosti, obrazovanja i sporta, veleposlanstvo je financiralo edukaciju o holokaustu u SAD-u za dva srednjoškolska i dva osnovnoškolska učitelja, koji su kasnije primijenili naučeno u nastavi. Program su organizirali Ministarstvo

vanjskih poslova SAD-a, Udruga organizacija za holokaust iz New Yorka i Memorijalni muzej holokausta iz SAD-a.

Programom su prenesene nove obrazovne metode i tehnike, omogućena je razmjena ideja i iskustava te su pruženi resursi i materijali za razrednu nastavu.